

## TOPLANTI &amp; GEZİ

## Kazakistan Gezi Notları

Meryem Bařyurt \*

İslâmi İlimleri Araştırma ve Yayma Vakfı (İSİLAY) bünyesinde çalışmalarını devam ettirmekte olan İlahiyat Araştırmaları Merkezi'nin (İLAMER) her sene ilmi bir gelenek olarak tertip ettiği "İslâm Medeniyetinin Yapı Taşları" ana temalı uluslararası ğrenci sempozyumunun bu yıl yedincisi gerçekleştirildi. Sempozyum, "Geçmişten Günümüze Din Anlayışı Farklılıklarını Belirleyen Etkenler" alt başlığı ile 10-13 Mayıs tarihleri arasında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde düzenlenmişti.

İLAMER uluslararası ğrenci sempozyumunun yurt dışı örneklik programı ise Kazakistan'ın Türkistan kentinde, Uluslararası Ahmet Yesevî Üniversitesi yerleşkesinde 26 Ekim 2017 tarihinde icra edildi. Sempozyuma lisans ve lisansüstü eğitimi devam eden tebliğci ve müzakereci 29 Türk ve Kazak ğrenci katıldı.

Bazı yerler vardır; muhteşem doğaya veya görkemli yapılara sahip değildir. Burada dinginliğine ve sessizliğine hayran kaldığımız, görünüşü sade ve sıradan ama etkisi güçlü bir şehir olan Türkistan'ı, bu minvalde de İLAMER sempozyum ekibi ile yaptığımız kül-



\* Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve İLAMER İslam Tarihi ve Sanatları Araştırma Grubu ğrencisi

tür, sanat ve tarih gezisini anlatmaya çalışacağız.

Türkistân, oldukça zorlu bir iklime, olumsuz ekonomik şartlara sahip bir şehir olmakla birlikte bu şehri kıymetlendiren büyük Türk müstasavvıf ve şairi Hoca Ahmet Yesevî Hazretleri'ni anmadan yazıya başlamamız mümkün olmayacaktır. Malum olduğu üzere Hoca Ahmed Yesevî Türkler için oldukça kıymetli bir şahsiyettir. *Divân-ı Hikmet* onun şiirlerinden oluşan, Türkçe yazılmış önemli bir eserdir. Bilhassa sınır boylarındaki Türk topluluklarına, Türkçe hitap eden Ahmed Yesevî ve tesis ettiği tarikatı, bölgede Nakşibendilik tarikatı yaygınlaşınca kadar Türklerin yoğunlukla intisap ettikleri bir tarikat olmuştur.

Türkistan olarak adlandırılan coğrafya Ortaçağda Mâverâünnehir olarak kaynaklara geçen, Ceyhun ve Seyhun nehirleri arasında kalan, bugün hemen hemen Özbekistan topraklarını ihtiva eden yaklaşık 660.000 km<sup>2</sup> lik bölgeye denilmektedir. Bugünkü Türkistan şehri ise Kazakistan'ın en güneyindeki şehri olup, Özbekistan topraklarına da sınırdır.

İLAMER ekibi ile birlikte Kazakistan yolcuğumuz Ankara Esenboğa Havaalanında 24 Ekim Salı günü başladı. Ankara'dan doğrudan uçuş mümkün olmadığı için İstanbul aktarmalı Kazakistan'a gidilecekti. THY ile takriben bir buçuk saatte İstanbul'a vardık. Grubumuz bir otobüs ile Esenler Belediyesi tarafından ikram edilecek olan öğle yemeği için oldukça şık bir mekâna götürüldü. Yemekten sonra Prof. Dr. Eyüp Baş hocamız orada bulunan ve bizleri ağırlayan belediye başkan yardımcısı Hasan Taşçı bey'e hediye takdim etti. Oradan ayrıldığımızda uçağımızın kalkmasına 3 saat vardı. Bu sırada yakınımızda bulunan Eyüp Sultan'ı ziyaret etme ve orada, bizi karşılayacak olan Kazak arkadaşlarımıza Türkiye'den hatıra hediyeler alma fırsatımız oldu. Eyüp Sultan ziyaretimizin ardından hava alanına doğru yol aldık. Havaalanında beklerken mescide geçtik. Orada farklı ırktan, dilden, mezhepten birçok insanla karşılaştık. Geçmişten günümüze din ve dolayısıyla ibadet anlayışlarını etkileyen sebepler üzerine orada bulunanlarla yarı İngilizce yarı Arapça bir sohbette koyulduk. Böylelikle sempozyumda üzerinde durduğumuz birçok meseleyi bilfiil tecrübe etmiş olduk.

Sonrasında Çimkent'e olan uçak yolculuğumuz 4,5 saat sürdü. Sabaha karşı Çimkent hava alanına ulaştık. Havalimanından bindiğimiz otobüs ile Orta Asya'nın güneşinin mahmur göz kırışıplarının ardından pırıl pırıl ortaya çıkan bir gün doğumuyla Ahmet Yesevî Üniversitesi'ne ait Yessy Otel'e gelmiştik. Otele girmeden yaklaşık birkaç yüz metre ötede bulunan Ahmet Yesevî Türbesi'ne büyük bir hayranlıkla bakakaldık. Sonsuz bozkır düzlüğü bir okyanus olmuştu da Yesevî Türbesi o okyanusta bir gemiye dönüşmüştü sanki.

Odalarımıza yerleştikten sonra hiç dinlenmeden hemen etrafı gezmeye koyulduk. Atlı asker heykelleri ile donatılmış geniş ve yeşil diyebileceğimiz bir parktan geçtikten sonra karşımıza etrafı ağaçlarla bezenmiş bir patika çıktı. O patikanın sonunda da Pir-i Türkistân'ın türbesi bulunmaktaydı. Rivayete göre Timur bir gün Ahmet Yesevî'yi rüyasında görür, Ahmet Yesevî'nin Buhara'yı alacağını kendisine müjdelemesi sebebiyle hemen mezarının olduğu yere büyük bir türbe inşa edilmesini emreder. Timur döneminin karakteristik mimari özelliklerini gösteren yapı, bugün hala yoğunlukla ziyaret edilmektedir. İlerleyen zamanlarda Emir Timur'un Ahmet Yesevî'nin halk üzerindeki etkisini birleştirici bir kuvvet olarak kullanmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Külliye olarak inşa edilen yapının ön kısmında Timur'un sarayı bulunmaktadır. İLAMER ekibimizle külliyein taç kapısının önünde toplu bir fotoğraf çektikten sonra türbenin içine girdik. 18 metre yüksekliğindeki giriş takından



kazanlık denilen tekke meydanına ulaşmıştık. Külliye'nin kuzeybatı köşesinde mescid, batısında kütüphane, kuzeydoğu köşesinde ve doğuda aksaray denilen hükümdar ve şeyh maksureleri bulunuyordu. Bunların bir kısmının içinde muhtelif eşyalar teşhir ediliyordu. Türbe ise kuzeyde yer alıyordu. Kubbeli yapının hemen ortasında Kur'ân ayetleriyle işlenmiş dev bir kazan bulunmaktaydı. Rehberimizin söylediğine göre eski zamanlarda bu kazanın içerisine su veya süt konulup halka dağıtılıyordu.

Sovyetler döneminde ateizm müzesi olarak kullanılmış olan bu külliye Türkiye'nin de desteğiyle restore edilmiştir. Hoca Ahmet Yesevî'nin kabri olduğu belirtilen yerin karşısında ve Dr. Fatih Koca hocamız aşr-ı şerif okudu ve bizler de huşu içinde kendisini dinledik. Külliye'yi bize gezdiren rehberimizin ağzından efsaneler damlasa da hepimiz onu, olan bitenin farkında olarak dinliyorduk. Neticede insanlar genellikle keramet ve efsanelerden hoşlanıyordu. Ardından Ahmet Yesevî'nin türbesi etrafında bulunan mekanları da ziyaret ettik. Orada bulunan Hoca Ahmet Yesevî'nin 63 yaşından sonra kendisini kapattığı çilehanesinin olduğu kısma girme fırsatımız oldu. Restore edilmiş alanlar bulunsa da restorasyon çalışmaları aslına uygun olarak gerçekleştirilemediği için günümüze yakın mimari üslupla karşılaştık.

Kısa türbe ziyaretimiz sonrasında Türk-Kazak iş birliği ile Türkistan'da açılan Uluslararası Ahmet Yesevî Üniversitesi'ne gittik. Üniversite yemekhanesinde ikram edilen yemekleri yedik ve mihmandar hocalarımızın eşliğinde, muhtelif üniversite binalarını gezdik.



Oldukça gelişmiş olan bu üniversitenin ilahiyat kısmının yalnızca bir katta bulunması elbette şaşırtıyor ama yine de Din-Tamu bölümü adı altında, Türk hocalarımızın öncülüğünde alana yönelik faaliyetlerde bulunulması takdire şayan bir durum doğrusu. Üniversitenin kütüphanesine girince kütüphanenin küçük ve kitap sayısının az olduğunu fark ettik. Bu durum Ankara'da elimizin altında nasıl bir nimetin olduğunu hatırlamamıza vesile oldu.

Yaptığımız bu kısa gezi sonrasında kampüsten pazara geçtik. Takriben 200 bin nüfuslu kentin en büyük gelir kaynağı tarım ve hay-



vancılık. Tarihi İpek Yolu'nun en eski pazarlarından biri burada hala yaşamakta. Kumaşçıları, sebze meyve satıcıları, kurutulmuş balık, Anadolu'da kehribar diye nitelendirilen bu yöreye özgü ekmekler satanlar ile yanından geçtiğinizde kekremsi kokusuyla irkileceğiniz turşuya benzeyen yiyecekleriyle, küçük mangallarda dumanı tüm pazarı saran ızgara et kokularıyla tam bir ipek yolu pazarı.

Tezgâhların yanından geçerken kulağımıza gelen Türk ezgileri bizi şaşırtıyor. Türk dizileri ve müzikleri bölge halkı tarafından takip ediliyormuş, bunu bizi gezdiren kazak öğrenci arkadaşlarımızdan öğreniyoruz. Pazarda gezinirken Türkiye'nin 1970'lerde ki durumundan bahsediyoruz.



Sosyal medya araçları ile yaygınlaşan moda her ülkede olduğu kadar burada da tek tip olarak



karşımıza çıkıyordu. Uzun saatler geçirilebilecek kadar renkli, dumanlı ve bol kokulu bu pazarda bir süre daha kaldık.

Sovyet mimarisinin, sade ve yaşamı kolaylaştıran izlerini şehirde açıkça görebiliyorduk. Caddeler cetvelle çizilmiş kadar düz ve uzundu, geniş kaldırımlar, geniş arsalar üzerine inşa edilmiş büyük yapılar ve çok sayıda park göze çarpıyordu. Kışları çok sert ve soğuk yazları da aşırı sıcak ve kurak geçen bu şehre sonbaharda gelmek oldukça isabetli bir karar olsa gerekti. Kazak arkadaşlarımızdan yazları kum fırtınalarının olduğunu da öğrenmiştik.

Pazarda alışverişimizi yaptıktan sonra tekrar üniversitenin yemekhanesine geçip akşam yemeğimizi yedik. Akşam otelimizde ertesi gün gerçekleştirilecek olan sempozyumumuzun hazırlıklarını yaptık.

26 Ekim günü sabah 9'dan akşam 5'e kadar sempozyum programı gerçekleştirildi. Sempozyum sonrasında Ahmet Yesevî Üniversitesi Rektörlüğü tarafından düzenlenen konseri izledik. Program içerisinde Anadolu'da ki aşık atışmalarına benzeyen kopuz atışması diyebileceğimiz bir gösteri de yer alıyordu. İslâm öncesi Arap yarımadasında develerin yürüyüşünden oluşturulan ve deveci ezgisi olarak adlandırılan huda ezgisi gibi, atların hareketleri kopuza aktarılmış denilebilir. Programın sonunda hocalarımıza Kazakistan yöresel kıyafetleri "çapan" giydirildi. Konser çıkışı otelimizin restoranında Kazakistan'a özgü yiyecekleri tadabileceğimiz mükellef sofralar kurulmuştu. Hocalarımızla yemekten sonra bir hasbihale başladık. İstanbul'da Atatürk havaalanında karşı-



laştığımız, aynı uçakla Kazakistan'a geldiğimiz kıymetli şairimiz Yavuz Bülent Bakiler ise gezimizin en büyük sürprizlerinden biriydi. Akşam yemeğimize



teşrif etti, ısrarlarımızı da kırmayarak *"Bilmem ki nemsin?"* isimli eserini okudu ve ardından şiirinin hikayesini anlattı. Bir şairden kendisinin yazdığı şiiri dinlemek hoş bir duygu doğrusu. Anın ruhuna uygun olarak Dr. Fatih Koca hocamızın udu eşliğinde icra ettiği ezgiler, bozkırın semalarında yankılandı. Sohbetlerle devam eden yemeğimizden sonra dinlenmek için odalarımıza çekildik.

Ertesi gün sabah erkenden bir midibüsle tarihi Otrar kentine doğru yola koyulduk. Uçsuz bucaksız bir düzlükte, hiçte bakımlı olmayan bir yolu takriben bir saatte aldık. İlk ziyaret yerimiz Arslan Baba türbesi oldu. Kazak halkının anlayışına göre Arslan baba, sahabeden olup, Ahmet Yesevî hazretlerinin mürşidi olarak bilinen bir zât-ı muhteremdir.



İki bölümden oluşan yapının sol tarafında mezarı, sağ tarafında mescidi yer alıyordu. Mescidin hemen ön kısmında bir kuyu vardı. Suyu acı olan bu kuyunun suyu şifa için çekiliyormuş. Arslan baba türbesi girişinde deve sütü içebilme imkanı da bulduk



Bir sonraki durağımız Fârâbî'nin kenti Otrar idi. Orada ilk olarak Farabî ile ilgili ve bölgedeki etnografik bazı objeleri içeren önemli bir müzeyi gezdik. Daha sonra tekrar aracımıza bindik ve Fârâbî'nin köyüne ulaştık. Doğrusu burayı çok merak ediyorduk. Ünlü Türk alimi Fârâbî'nin üzerinde gezdiği toprakları görecek ve oranın havasını soluyacaktık.







Otrar, Moğollar'ın tarih sahnesine çıkmalarıyla birlikte ilk uğradıkları ve tahrip ettikleri şehir olması bakımından önemli bir yerdir. Zira Cengiz Han'ın 450 kişilik bir kervanı bu şehirde Harezmsahlara valisi tarafından kılıçtan geçirilmiş, ardından şehre gönderilen Moğol elçileri de katledilmiştir (1218). Moğollar tabii olarak bunun intikamını almışlardır. İslâm coğrafyasının uç şehirlerinden biri olan Otrar, Moğol saldırılarından ilk nasibini alan kent olmuştur (1219).

Vaktimiz dar olduğu için buradaki gezimiz oldukça kısa sürdü hemen Türkistân'a döndük. Burada bize serbest alışveriş saati verildi. Temir kopuzdan tutun da deve derisinden kutulara kadar birçok eşya satın aldık. Daha sonra yemek için hemen yakınımızda bulunan Yessy Hotel'e döndük. Bir grup arkadaş ile birlikte yemekten sonraki hedefimiz ise, Ahmet Yesevî türbesine yaklaşık 1 km. mesafede yer alan, Türkiye Diyanet Vakfı aracılığıyla, milletimizin Kazak halkına nezaketimizin ve dostluğumuzun nişanesi olarak hediye ettiği camii idi.

Akşam otele geldik ve dönüş yolculuğumuz için eşyalarımızı hazırladık. Atalar diyarındaki sayılı günlerimiz tükenmişti, hiç uyumadan yola çıkacaktık. Geceleyin bir buçukta, otobüsümüze bindik ve iki saat sonra Çimkent hava alanına vardık. Dört buçuk saat süren yolculuğumuzun ardından, öğlene doğru Atatürk havaalanına ulaştık. Henüz yolculuğumuz bitmemişti, Ankara uçağının hareket saatini beklerken hocalarımızla birlikte kahve içip birtakım değerlendirmelerde bulunduk. Rüya gibi bu dört gün, tadı damağımızda, fakat artık hatıralarda kaldı.

Seyahatimiz süresince kilometrelerce yol kat ettik, ziyadesiyle yorulduk ama görevlerimizden ve samimiyetimizden ödün vermemeye çalıştık. Bize bu gücü veren ruh İLAMER'in samimi, dostane atmosferi olsa gerekti. Buraları görmeyi bizlere nasip eden Rabbimize hamd ederken, eksliğimize kusurumuza bakmadan bizlerle yola çıkan ve bizden desteğini esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Eyüp BAŞ hocamızın zatında İLAMER ekibine teşekkürü borç bilirim.

